

ความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับคดี
ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมในประเทศไทย
The Inequality in the Justice System Relating to the Nat-
ural Resources and Environmental Cases in Thailand

จิตาภา พรยิ่ง¹

Jidapa Pornying¹

ริญญาภัทร์ ณ สงขลา²

Rinyapath N. Songkhla²

Received : August 25, 2020

Revised : October 20, 2020

Accepted : December 18, 2020

¹ อาจารย์ ดร., คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Lecturer. Dr., Faculty of Law, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

² อาจารย์., คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

² Lecturer., Faculty of Law, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นคดีประเภท บุกรุกป่าทำการเกษตร เก็บพื้ิน หาของป่า เก็บพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เพื่อดำรงเลี้ยงชีพผู้กระทำผิดส่วนใหญ่เป็นผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการทำมาหากิน เมื่อถูกดำเนินคดีต้องหาเงินหรือหลักทรัพย์ประกันตัวเพื่อต่อสู้คดี มิฉะนั้นต้องถูกกักขังรอดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมจนคดีถึงที่สุด

จากการศึกษาพบว่าผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีโทษอาญาและโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ถือว่าเป็นโทษที่ไม่ร้ายแรง ควรได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) มาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน และผู้กระทำผิดที่มีฐานะยากจน ไม่มีทรัพย์สิน หลักประกัน หรือเงินมาวางเป็นหลักประกันต่อศาล หรือปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานอัยการจนกว่าคดีเสร็จสิ้น ดังนั้น เพื่อให้ผู้กระทำผิดเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมและมีบุคคลเหล่านี้กลับมาก่อทำผิดซ้ำซาก รัฐควรจัดสรรกระจายที่ดินทำกินเพื่อให้ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสมีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยตามที่รับรองรับสิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 72 และมาตรา 73 และเป็นการปฏิบัติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2560-2564 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2580) แผนหลักของการพัฒนาประเทศเพื่อลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : เหลื่อมล้ำ, กระบวนการยุติธรรม, คดี, ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Abstract

This article studies the inequality in justice system of the offenders who are poor people and disadvantaged people that is a kind of case Invade forests, do agriculture, collect firewood, find forest products, collect various plants To make a living, most of the offenders are the poor or the disadvantaged to make a living. When prosecuted, have to raise money or bail securities to defend the case. Otherwise, they must be detained, waiting to be prosecuted according to the judicial process until the final case.

The study found that poor or disadvantaged offender in the case of natural resources and environment, with criminal penalties and imprisonment for not exceeding five years which is not deemed a severe penalty, should be granted for provisional release by using the innovation, Electronic Monitoring (EM), to provide the administration of justice for people and poor offender who lacks of assets, security or money to apply in the court for provisional release or applying for provisional release with the public prosecutor until the case is final-creating fairness, and accessing justice system. To prevent offences committed by such people, therefore, the government should allocate lands for poor and disadvantaged people to earn their livelihood as their rights guaranteed by the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E.2560, Section 72 and Section 73. This is complying with the Twelfth National Economic and Social Development Plan (B.E.2560 - 2564) and the National Strategy 20 (B.E.2560-2580) which are the major country's development plans for sustainability of reducing inequality.

Keywords : inequality, justice system, case, natural resources and environment

บทนำ

ประเทศไทยมีประเพณีคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นสู่กระบวนการยุติธรรมมีปริมาณคดีสู่การพิจารณาของศาลเพิ่มมากขึ้นส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2548 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 ความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559 ความผิดพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2562 ความผิดพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2562 จำแนกประเภทคดีเป็น คดีบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ คดีละเมิดเรียกค่าเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม คดีตัดไม้ เคลื่อนย้าย เก็บพิน หาของป่า ปลุกพืชหมุนเวียน ทำเกษตรพืชล้มลุก เก็บพันธุ์ไม้ต่าง ๆ อันเป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน ซึ่งประเภทคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดโทษอาญาให้จำคุกเริ่มต้นตั้งแต่หนึ่งเดือนถึงสิบปี หรือโทษปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับแล้วแต่ประเภทคดีความผิดที่เกิดขึ้น สำหรับคำว่าทรัพยากรธรรมชาติ หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชป่า น้ำ อากาศ ดินแร่ธาตุและพลังงานธรรมชาติ ส่วนสิ่งแวดล้อมหมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผู้กระทำความผิดนั้น มีทั้งคนที่มีฐานะร่ำรวยและฐานะยากจนโดยเฉพาะผู้ยากไร้ คนด้อยโอกาสเป็นผู้กระทำความผิดทรัพยากรธรรมชาติและคดีสิ่งแวดล้อมผู้กระทำความผิดถูกฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมเป็นคดีทางแพ่งที่ต้องจ่ายค่าเสียหายให้กับรัฐและในส่วนของคดีอาญานั้นอาจถูกลงโทษจำคุกหรือโทษปรับ หรือทั้งจำคุกและปรับแล้วแต่กรณี [1]

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐกับประชาชนเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งฝ่ายรัฐเองต้องการที่จะปกป้องผืนป่า ด้วยแนวคิดที่ว่า ในพื้นที่ป่าไม่ควรมีผู้คนอาศัยอยู่ และป่าควรเป็นที่หวงห้ามไม่ให้คนเข้าไปในเขตป่า เพราะคนจะทำลายป่า ส่วนชาวบ้านที่อยู่กับพื้นที่ป่าก็ยืนยันว่า ชุมชนนั้นตั้งอยู่มาก่อนที่รัฐจะกำหนดเขตป่าสงวน หรือเขตอุทยาน และชาวบ้านสามารถอยู่กับป่าและดูแลป่าเองได้ เพียงแต่ใช้ทรัพยากรในป่าเพื่อดำรงชีพ

เท่านั้น ทั้งสองฝ่ายต่างต่อสู้ด้วยแนวคิดที่แตกต่างกันเป็นปัญหาอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศไทย เห็นได้จากคดีสิ่งแวดล้อมคำพิพากษาฎีกาที่ 1181/2562 ชาวบ้านสามคนถูกดำเนินคดีฐานบุกรุกอุทยานแห่งชาติ จากการทำไร่ในที่ดินตัวเองพื้นที่สามไร่ กรมอุทยานฟ้องและเรียกค่าเสียหายรวมกว่าสามแสนบาท คดีนี้ศาลพิพากษายกฟ้อง โดยวินิจฉัยว่า ค่าเสียหายที่เรียกมาไม่ได้วิเคราะห้จากสภาพพื้นที่ที่แท้จริง แต่ใช้แบบจำลองค่าเสียหายจากป่าดงดิบ ตั้งแต่ปี 2519 ทั้งพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าเบญจพรรณ จำเลยไม่ต้องจ่ายค่าเสียหายหรือ คำพิพากษาฎีกาที่ 1030/2562 คดีบุกรุกที่ดินเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ผู้กระทำความผิดประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 9 (1) มาตรา 108 ทวิโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินห้าพันบาท และประมวลกฎหมายอาญามาตรา 362 และ 365 ศาลลงโทษจำคุกทั้งจำทั้งปรับ [2]

จากตัวอย่างคำพิพากษาทั้งสองคดีนี้ พบว่าชาวบ้านที่ถูกจับกุมตกเป็นจำเลย ข้อนุกรุกและชดใช้ค่าเสียหายเมื่อคดีเสร็จสิ้นชาวบ้านต้องประสบปัญหาในระหว่างที่ดำเนินคดี ต้องหาเงินประกันตัว ค่าใช้จ่ายทนายความ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศาลแต่ละครั้ง ทั้งศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา หากผู้ถูกจับไม่มีเงินค่าประกันตัว ย่อมหมายถึงต้องเข้าไปอยู่ในคุกจนกว่าคดีจะสิ้นสุด สร้างความทุกข์ยากไม่เป็นธรรมกับชาวบ้าน ความผิดบุกรุกที่ดินเขตหวงห้ามเป็นคดีความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มิเป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรม เพียงแต่เข้าไปทำมาหากินในพื้นที่เขตหวงห้าม เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร ปลูกพืชไร่และพืชหมุนเวียน หรือกรณีชาวบ้านเก็บของป่าเพื่อนำไปขายประทังชีวิตในแต่ละวัน เมื่อถูกเจ้าหน้าที่รัฐจับกุม ถูกสอบสวน และส่งให้พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาล ย่อมเป็นการสร้างความยากลำบากและกระทบต่อผู้ยากไร้ ผู้ที่มีรายได้น้อย และผู้ไร้ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากการถูกจับเพราะขาดความเข้าใจกฎหมาย เมื่อไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์ประกันตัวทำให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกจับถูกกักขังจนกว่าคดีจะสิ้นสุด

หากเปรียบเทียบกับผู้กระทำความผิดคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับคนมีฐานะเมื่อถูกจับกุมย่อมมีเงินในการประกันตัวเพื่อต่อสู้คดี แต่ผู้กระทำความผิดที่อยู่ในฐานะยากจนหรือผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสย่อมไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์ที่ใช้ในการยื่นประกันตัวเพื่อต่อสู้คดีรวมทั้งค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินคดี การขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตนเองและข้อกฎหมาย ทำให้ต้องรับผิดชอบคดี

ที่ตนเองไม่ได้มีความผิด จึงเป็นความที่ไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้ผู้กระทำผิดไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริง เห็นได้จากสถิติผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2560 ซึ่งเลขาธิการศาลยุติธรรมเปิดเผยว่า มีผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาของศาล 59,070 คน จากจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด 289,675 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 20.29 ของผู้ต้องขัง โดยเชื่อว่าส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังที่พฤติการณ์แห่งคดีไม่ร้ายแรง แต่ไม่มีหลักทรัพย์วางประกันจึงทำให้ถูกคุมขังระหว่างพิจารณา ศาลจึงทดลองทำระบบประเมินความเสี่ยงในการปล่อยตัวชั่วคราว เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ต้องหาที่มีฐานะและผู้ต้องหายากไร้ [3]

ด้วยเหตุที่ รัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดกฎหมายประเภทคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับประชาชนที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ตามกระบวนการยุติธรรมนั้น โดยมุ่งเน้นการปราบปรามและนำโทษทางอาญาใช้เป็นมาตรการควบคุมพฤติกรรมของผู้กระทำผิด ทำให้คดีทุกประเภทเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลรวมถึงคดีสิ่งแวดล้อมที่มีโทษทางอาญาเนื่องจากผู้กระทำผิดไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์ประกันเพื่อปล่อยตัวชั่วคราวส่งผลให้ผู้ต้องขังมีจำนวนมากกว่าพื้นที่รองรับมาตรฐานของเรือนจำเป็นสาเหตุทำให้คนล้นคุกโดยนำชาวบ้านที่มีใช้อาชญากรไปขังปะปนกับอาชญากร เมื่อผู้ต้องขังทุกประเภทรวมตัวกันตามทฤษฎีการเรียนรู้คือกระบวนการทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความคิดและทฤษฎีการคบค้าสมาคมเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรเกิดขึ้นภายในกลุ่มที่สนิทสนมคุ้นเคย ผู้ต้องขังจะได้รับประสบการณ์และวิธีการประกอบอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีโอกาสสูงที่จะกลับไปกระทำความผิดซ้ำด้วยวิธีการและรูปแบบใหม่ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาหาแนวทางให้ผู้กระทำผิดประเภทคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในสถานะผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และได้รับการช่วยเหลือเพื่อมิให้บุคคลเหล่านั้นกลับมากระทำผิดซ้ำอีกเมื่อหวนคืนสู่สังคม

ผลการศึกษา

สิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับผู้กระทำผิด จำเป็นต้องพิจารณาถึงประเภทความผิดและตัวผู้กระทำความผิดมูลเหตุและสาเหตุที่เกิดกระทำความผิดนั้น แม้ว่าเป็นคดีที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องพิจารณาผู้กระทำผิดที่มีฐานะร่ำรวยและที่อยู่ในฐานะยากจนโดยเฉพาะผู้ยากไร้ คนด้อยโอกาส ที่ตกเป็นผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดีทางแพ่งที่ต้องชดใช้ด้วยเงินและทางอาญาต้องถูกลงโทษจำคุกหรือโทษปรับ ซึ่งการดำเนินกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ชั้นจับกุม ชั้นสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการส่งฟ้องต่อศาลและการพิจารณาคดีของศาล เหล่านี้เป็นขั้นตอนดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่มีขั้นตอนและค่าใช้จ่ายที่สร้างภาระให้กับผู้ยากจนหรือผู้ยากไร้เป็นอย่างมากเมื่อถูกดำเนินคดี

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของการกระทำผิดของกลุ่มประชาชนที่เป็นผู้ยากจน ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส พบว่าข้อหาที่ชาวบ้านเหล่านี้กระทำได้แก่คดีบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ คดีละเมิดเรียกค่าเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม คดีตัดไม้ทำพิน เคลื่อนย้าย เก็บของป่า ปลุกพืชหมุนเวียน ทำเกษตรพืชล้มลุก เป็นต้น ล้วนมาจากการกระทำผิดพระราชบัญญัติป่าไม้ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และความผิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเหล่านี้ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อสงวนรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และพืชพันธุ์ไม้ป่า เพื่อเป็นการปราบปรามลงโทษผู้กระทำความผิดการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แต่ก่อนที่จะมีประกาศพระราชบัญญัติเหล่านี้ จากสถิติของกรมป่าไม้เองในช่วง พ.ศ. 2504 ถึง 2525 นั้นระบุว่า มีราษฎรทำมาหากินอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาตินับแสนครอบครัว [4] เมื่อรัฐออกกฎหมายมาเพื่อควบคุมธรรมชาติและป่าไม้ ขณะที่ข้อบังคับของกฎหมายเหล่านี้กลับสร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรรายย่อยที่ยากจน ผู้ยากไร้ หรือผู้ด้อยโอกาสที่ต้องดำรงชีพอยู่กับพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นการคุกคามต่อวิถีชีวิตของชนชาติดั้งเดิมที่อยู่กับพื้นที่ป่าก่อนจะมีการประกาศให้เป็นเขตควบคุม แสดงให้เห็นว่าระบบกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับกับกลุ่มชาวบ้านถือเสมือนเป็นเครื่องมือกลไกในการใช้อำนาจของรัฐ

หากการเข้าไปในพื้นที่เขตป่าหวงห้ามของชาวบ้านเพื่ออยู่อาศัยทำมาหากิน เพื่อดำรงชีพได้มีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจในเขตป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ ที่จัดเป็นเขตควบคุมอนุรักษ์ หรือยึดถือการครอบครองเป็นที่อยู่อาศัยหรือทำกินรัฐควร ต้องพิจารณาว่าผู้กระทำความผิดกฎหมายเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นราษฎรหรือชาวบ้านยากจน หรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเศรษฐกิจ ที่ไม่อาจจัดเป็นบุคคลประเภทอาชญากรร้ายแรง ในความรู้สึกของประชาชนทั่วไป แม้ว่าการกระทำผิดของชาวบ้านอาจจะมีผลกระทบ ต่อประโยชน์สาธารณะในด้านที่ว่า ทรัพยากรป่าไม้เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม ที่ต้องร่วมกันช่วยรักษาไว้ แต่ผลของการกระทำผิดดังกล่าวมิได้เป็นการกระทำ ที่เป็นการประทุษร้ายต่อชีวิต ทรัพย์สินของบุคคลโดยเฉพาะเจาะจง หรือเป็นการ ก่ออาชญากรที่ร้ายแรงเหมือนกับคดีกระทำความผิดข้อหาฆ่าคนตาย ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ อันเป็นความผิดที่ก่อความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง

การดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในกระบวนการยุติธรรม ที่คดีมีโทษจำคุกของประเทศไทย พบว่า มุ่งเน้นการปราบปรามโดยการนำกฎหมาย อาญาและโทษทางอาญามาใช้เป็นมาตรการควบคุมพฤติกรรม ทำให้คดีทุกประเภท เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลรวมถึงคดีสิ่งแวดล้อมที่มีโทษทางอาญา ส่งผลให้ ผู้ต้องขังมีจำนวนมากกว่พื้นที่รองรับมาตรฐานของเรือนจำอันเป็นสาเหตุทำให้ คนล้นคุกโดยนำชาวบ้านที่มีโชอาชญากรไปขังปะปนกับอาชญากร เมื่อผู้ต้องขัง ทุกประเภทมารวมตัวกันตามทฤษฎีการเรียนรู้คือกระบวนการทำให้คนเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมความคิดและทฤษฎีการคบค้าสมาคมเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรเกิดขึ้น ภายในกลุ่มที่สนิทสนมคุ้นเคย ผู้ต้องขังจะได้รับประสบการณ์และวิธีการประกอบ อาชญากรรมที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีโอกาสสูงที่จะกลับไปกระทำ ความผิดซ้ำด้วยวิธีการและรูปแบบใหม่ ๆ เมื่อหวนคืนสู่สังคม

ปัจจุบันมีการนำเอากฎหมายอาญาและโทษทางอาญามาใช้เป็นมาตรการ ควบคุมพฤติกรรมผู้กระทำความผิดเช่น ประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดโทษในทางอาญา แล้วยังมีพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2562 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมานี้มีโทษทางอาญาที่มุ่งเน้นการ

ปราบปรามเป็นหลักมิได้คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รัฐควรนำมาตรการ ยุติธรรมทางเลือกที่เหมาะสมปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ และนำผู้กระทำผิด ออกจากระบบเรือนจำและใช้ทางเลือกอื่นแทนการกักขังหรือมาตรการอื่นแทน การลงโทษ [5] และกลไกในการบังคับใช้กฎหมายที่จะลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติ ของกฎหมายในความผิดทางอาญาทั่วโลกที่ว่านั่นก็คือ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) ที่มีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา ทนายความและองค์กรของรัฐคือ ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์โดยองค์กรของรัฐ เหล่านี้มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษและเพื่อคุ้มครอง ผู้บริสุทธิ์ [6]

กระบวนการยุติธรรมด้านกฎหมายมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็น อย่างมากรัฐจึงมีหน้าที่ในการสร้างความเป็นธรรมอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชน ควรได้รับการดูแลจากรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสควรได้รับการดูแล เพื่อให้ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงยั่งยืนด้วยปัจจัยที่ใช้ดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐาน อย่างพอเพียง เมื่อรัฐออกกฎหมายมาหลายฉบับเพื่อปกป้องและอนุรักษ์เขตป่าว่า เป็นเขตพื้นที่ดินหวงห้าม มาบังคับใช้กับประชาชนเป็นการนำมาสู่ความขัดแย้งระหว่าง เจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนโดยเฉพาะชาวบ้านผู้ยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้น ต่างมีที่อยู่อาศัยและดำรงชีพในพื้นที่ป่าที่มีการกำหนดเขตอนุรักษ์โดยรัฐประกาศให้เป็น เขตป่าหวงห้าม หรือการทำมาหากินโดยอาศัยพื้นที่ป่าเพื่อดำรงชีพจึงทำให้เกิดปัญหา ชาวบ้านถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้บุกรุกที่ดินหรือเก็บของป่าหรือเก็บพืชผัก สมุนไพร หรือ ไม้พินहुงหาอาหารตามวิธีประเพณีดั้งเดิมเพื่อใช้พื้นที่ทำเกษตรเพื่อดำรงชีวิตเป็นการ กระทำผิดกฎหมาย ต้องกลายเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือถูกขับไล่ออกจากที่ดิน ทำกินอันเป็นถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิมตกทอดมาจากบรรพบุรุษและผู้กระทำผิดเหล่านั้น ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้น

เมื่อพิจารณาสถานะพลเมืองของรัฐประชาชนทุกคนย่อมได้รับ การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน พบว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมีบทบัญญัติรองรับไว้มาตรา 75 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช พ.ศ. 2540 [7] ต่อเนื่องมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช พ.ศ. 2550 บัญญัติไว้ เช่นเดียวกันคุ้มครองสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และ

ทั่วถึง [8] ถือได้ว่าเป็นการสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาและสิทธิดังกล่าวนี้ถูกรับรองตลอดมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช พ.ศ. 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐมาตรา 64 “กำหนดเป็นแนวทางให้รัฐดำเนินการตรากฎหมาย และกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน” และมาตรา 68 “รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร วรรคสาม รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้ หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทุนความให้” และหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ มาตรา 258 “ให้รัฐดำเนินการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านกระบวนการยุติธรรม ตามที่บัญญัติไว้ (1) ให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมโดยไม่ล่าช้า และมีกลไกช่วยเหลือประชาชนผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ รวมถึงตลอดทั้งการสร้างกลไกเพื่อให้มีการบังคับการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม” [9]

แสดงให้เห็นว่าแนวนโยบายของรัฐ มีเป้าหมายเพื่อให้ดำเนินการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในด้านของกระบวนการยุติธรรมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยเน้นถึงความสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควรและจัดหาทุนให้กับผู้ยากไร้ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าผู้ยากจนหรือยากไร้ที่ถูกจับกุมคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีกระบวนการตั้งแต่ขั้นถูกจับกุม ขั้นพนักงานสอบสวน ขั้นพนักงานอัยการ และถูกส่งฟ้องต่อศาล หากผู้กระทำผิดไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์มาประกันตัวย่อมต้องอยู่ในเรือนจำจนกว่าคดีจะเสร็จสิ้นเพราะเหตุที่ผู้กระทำผิดเกี่ยวกับคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นผู้ยากจนขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการและขั้นตอนการช่วยเหลือ แม้ว่าจะมีหน่วยงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดให้การช่วยเหลือประชาชนแต่ขาดการสื่อสารทำให้ผู้กระทำผิดเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้แต่อย่างใด แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นเป็นการเลือกปฏิบัติโดยอาศัยช่องทางตามกฎหมาย ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ เห็นควรให้ผู้กระทำผิดมีสิทธิได้รับการ

ปล่อยตัวชั่วคราวไประยะเวลาหนึ่งจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า ผู้ต้องหา หรือจำเลยนั้นมีความผิดหรือไม่ รัฐควรให้ความสะดวกทางคดีแก่ประชาชนโดย จัดให้ทนายความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายประจำอยู่ทุกสถานีตำรวจ จัดให้มีการประสานงานกับสำนักงานยุติธรรมกรณีของผู้กระทำผิดเป็นผู้ยากจน ผู้ยากไร้ เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยเสมอภาคและได้รับ หลักประกันการคุ้มครองสิทธิที่มาตราฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน

รูปแบบการปล่อยตัวชั่วคราวคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การปล่อยตัวชั่วคราวของผู้กระทำผิดที่มีฐานะยากจนกับผู้มีฐานะร่ำรวย พบว่ามีความความเหลื่อมล้ำกันด้วยปัจจัยด้วยเงินหรือหลักประกันที่ใช้ประกันตัว อันเป็นปัญหาสำคัญของกระบวนการยุติธรรมและเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ ในสังคม ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ปัญหาผู้ถูกดำเนินคดีซึ่งเป็นผู้ต้องหา หรือจำเลยหลบหนีในชั้นปล่อยชั่วคราว ปัญหาความยากจนไม่มีเงินประกันตัว ทำให้คนยากจนถูกควบคุมตัวเกือบทุกกรณี และเสียโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราว ทั้งปริมาณผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษในเรือนจำมีปริมาณมากจนเกิด ได้มีพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2558 [10] ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 31 ธันวาคม 2558 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราว กำหนดให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัด การเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวสำนักงานศาลยุติธรรมจะใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางด้วยก็ได้โดย ให้เจ้าพนักงานคุมประพฤติดูแลควบคุมความประพฤติของผู้กระทำผิดและ รายงานต่อศาลการนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) ใช้กับการปล่อยตัวชั่วคราว ผู้กระทำผิด อันเป็นการนำนวัตกรรมมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน ของสำนักงานศาลยุติธรรม ได้นำนวัตกรรมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) ให้ใช้ เป็นหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว เป็นแนวทางที่ทำให้ผู้กระทำผิดที่มีฐานะยากจน ไม่มีทรัพย์สิน หลักประกัน หรือเงินมาวางเป็นหลักประกันต่อศาล หรือปล่อยชั่วคราว ในชั้นพนักงานอัยการ ในระหว่างที่ผู้กระทำผิดถูกดำเนินคดีและจนกว่าคดีจะเสร็จสิ้น เป็นการใช้งานอุปกรณ์ดังกล่าวเป็นมาตรฐานเดียวกันลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม อย่างเป็นรูปธรรมกับผู้กระทำผิดคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [11]

นอกจากนี้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559 [12] กำหนดให้ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุกหรือปรับ และในคดีนั้น ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะลงโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตามหรือลงโทษปรับ ถ้าปรากฏว่าผู้นั้นไม่เคยรับโทษจำคุกมาก่อน และเมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และ สิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว ศาลจะ พิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษไว้ ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุกหรือปรับอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง เพื่อให้โอกาสกลับตัว ภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนดแต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษา โดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้เงื่อนไขเพื่อ คุ้มครองความประพฤติของผู้กระทำความผิดหลังจากศาลมีคำพิพากษา

การลดข้อพิพาทคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผู้กระทำผิดเป็นกลุ่มชาวบ้าน ผู้ยากจน ผู้ยากไร้ หรือผู้ด้อยโอกาส เกิดจากปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐกับประชาชน เป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะเวลายาวนาน โดยฝ่ายรัฐเองต้องการที่จะปกป้องผืนป่า ด้วยแนวคิดที่ว่า ในพื้นที่ป่าไม่ควร มีผู้คนอาศัยอยู่ และไม่ควรเป็นที่หวงห้ามไม่ให้คนเข้าไปในเขตป่า เพราะคนจะทำลายป่า ส่วนชาวบ้านที่อยู่กับพื้นที่ป่าก็ยืนยันว่า ชุมชนนั้นตั้งอยู่มาก่อนที่รัฐจะกำหนด เขตป่าสงวน หรือเขตอุทยาน และชาวบ้านสามารถอยู่กับป่าและดูแลป่าเองได้ เพียงแต่ใช้ทรัพยากรในป่าเพื่อดำรงชีพเท่านั้น ทั้งสองฝ่ายต่างต่อสู้ด้วยแนวคิดที่ แตกต่างกันเป็นปัญหาลอยอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศไทย

เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2561 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีอนุมัติแก้ไขปัญหามติเห็นชอบในหลักการ ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบูรณาการเพื่อ ลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจน พ.ศ. กำหนดให้มีคณะกรรมการ นโยบายการลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจน (กนล.) โดย นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการมีหน้าที่และอำนาจกำหนดกรอบนโยบายและ

ยุทธศาสตร์ วางแนวทาง หลักเกณฑ์ วิธีการดำเนินงานบูรณาการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และแก้ไขปัญหาความยากจนในทุกมิติ ทุกระดับ ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน ของหน่วยงาน กำหนดให้เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี กำกับติดตามประเมิน ผลการดำเนินงาน ออกประกาศและกำหนดให้มีคณะกรรมการบริหารการลด ความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นครั้งแรกที่มีการจัดตั้งหน่วยงานกลาง เพื่อดูแลลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจน เห็นได้ว่ารัฐพยายาม หาหนทางแก้ไขปัญหาให้กับผู้ยากจนในประเทศ [13]

สิทธิของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติได้แก่ พื้นดิน ป่า พืชพันธุ์ไม้ ต้นไม้ หุ่น้ำแร่ ที่ดิน ทะเลและชายฝั่ง สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตได้มนุษย์ ทุกคนเชื่อว่าตนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะใช้ชีวิตตามที่ตนมุ่งหวัง กลไกต่างๆ ในสังคม ก็ควรคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรของประชาชนทุกหมู่เหล่าใน ยุคทรัพยากรลดน้อยลง จึงมีได้ยู่ที่การตั้งเป้าหมายที่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการ พัฒนาเศรษฐกิจอย่างใดอย่างหนึ่งดังเช่นในอดีต จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2560 - 2564 [14] ยึดหลักการหาแนวทาง “พัฒนาอย่างยั่งยืน” อย่างเป็นทางการ และเป็นรูปธรรม และให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ในทุกมิติ โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน ของสิทธิพลเมืองและสิทธิชุมชน และความเป็นธรรมเป็นสำคัญความเท่าเทียมกันและความยุติธรรม จึงเป็น องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นประชาชนย่อมมีสิทธิเข้าถึง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2560 - 2564 รัฐจึงไม่ควรที่จำกัดสิทธิและ สร้างเงื่อนไขในการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชน ด้วยเหตุที่ทรัพยากรด้านพื้นที่ เป็นต้นทุนของคนยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสที่เปรียบเสมือนโครงสร้างพื้นฐานและ สาธารณูปโภคของคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนดั้งเดิมหรือคนชนบทเพื่อการอยู่อาศัยหรือ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรเหล่านั้นในการดำรงชีพ ย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐเองเป็นผู้สร้าง ความเหลื่อมล้ำให้กับประชาชนของประเทศ

สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ

ชุมชนดั้งเดิมหรือคนชนบท หรือเรียกว่าสิทธิชุมชน (Community Rights) มีมาแต่ดั้งเดิมคู่กับวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมสังคมมาช้านานได้รับรองสิทธิชุมชน มาช้านานมีบทบัญญัติครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 46 และมาตรา 56 ยอมรับสิทธิของบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลและยั่งยืน ต่อถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ยังคงหลักการดังกล่าว มิได้เปลี่ยนแปลงต่อเนื่องมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รับรองและคุ้มครองสิทธิของชุมชนและเงื่อนไขในการใช้สิทธิดังกล่าว ด้วยตนเองอย่างสมดุลและยั่งยืนหมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิชุมชนในการจัดการ บำรุง รักษา และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพได้ทันที โดยเข้าร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐตามมาตรา 43 ววรรคสองบัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง” หมายความว่ารวมถึงให้สิทธิของชุมชนที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐ ในการดำเนินการดังกล่าวด้วยส่วนคำว่า “ตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ” ในมาตรา 43 ววรรคหนึ่ง (2) ตอนท้าย หมายความว่า แม้ยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายดังกล่าว สิทธิชุมชนก็เกิดขึ้นแล้วทันที โดยเป็นผลมาจากบทบัญญัติในมาตรา 25 ววรรคสอง บัญญัติว่า “สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีกฎหมายนั้น ขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ” แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิชุมชนให้สามารถใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดสิทธิขึ้นทันทีนั่นเอง

เมื่อพิจารณาสิทธิการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 51 กำหนดหน้าที่ของรัฐ

ถ้าการนั้นเป็นการกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยตรง ย่อมเป็นสิทธิของประชาชนและชุมชนที่จะติดตามและเร่งรัดให้รัฐดำเนินการ เป็นบททั่วไปเกี่ยวกับสภาพบังคับการปฏิบัติหน้าที่หน่วยงานรัฐ และเป็นสิทธิของประชาชนและชุมชนในการติดตามเร่งรัดให้รัฐดำเนินการตามหน้าที่ด้วย เมื่อมาตรา 57 วรรคหนึ่งกำหนดให้รัฐต้อง อนุรักษ์ ค้ำครองบำรุงรักษา ปันฟู บริหารจัดการ และใช้ หรือจัดให้มีการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์ อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าว ด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติรัฐมีหน้าที่ต้องให้ชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการด้วย ประกอบกับมาตรา 58 วรรคหนึ่ง รับรองสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของชุมชนรัฐมีหน้าที่ต้องจัดให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่อาจมีผลกระทบต่อชุมชนนั้น รัฐจะต้องจัดรับฟังความคิดเห็นของชุมชนควบคู่ไปด้วยและการรับรองสิทธิในข้อมูลข่าวสารของชุมชนว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูลคำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการ สำหรับมาตรา 58 วรรคสามกำหนดให้รัฐดำเนินการหรืออนุญาตสิ่งใด รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้าแสดงให้เห็นว่าสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับปัจจุบันให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิชุมชนที่มุ่งคุ้มครองและส่งเสริมการฟื้นฟู ค้ำครองคุณค่าทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นปกป้องรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นสิทธิที่ชุมชนสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม รัฐได้ยอมรับบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นนั้น เมื่อทราบโดยยังมีประชาชนกลุ่มผู้ยากไร้หรือด้อยโอกาสทางสังคม จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยพื้นที่ป่าหรือเขตพื้นที่หวงห้ามเพื่อการอยู่อาศัยและดำรงชีพ รัฐจำเป็นต้องจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้ชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้นตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

เข้าถึงสิทธิการจัดสรรพื้นที่ป่าอนุรักษ์

การที่รัฐกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทำให้ที่ดินของรัฐทับซ้อนกับที่ทำกินของราษฎร และกำหนดแนวเขตชุมชนไม่ชัดเจน ก่อให้เกิดปัญหาข้อพิพาทและสร้างความขัดแย้งที่ยืดเยื้อระหว่างรัฐกับประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง สาเหตุมาจากการที่รัฐบัญญัติกฎหมายเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า อันเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการสงวนและคุ้มครองพื้นที่ป่าที่มีเป้าหมายเพื่อสงวนไม้ที่มีค่าเพื่อประโยชน์ในด้านการสัมปทาน ไม้เป็นหลัก เมื่อพิจารณากฎหมายพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 กำหนดนิยามคำว่า “ป่า” หมายความว่า ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ต่อมา รัฐประกาศกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและพืชพันธุ์ และกำหนดเขตหวงห้ามประเภทที่ดินต่าง ๆ ให้เป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ราชพัสดุ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมื่อการจัดเขตหวงห้ามยังไม่มีความชัดเจนส่งผลให้ที่ดินทำกินของชุมชนและประชาชนจำนวนมากที่อาศัยอยู่มาก่อนที่รัฐกำหนดเป็นเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต้องตกเป็นที่ดินของรัฐตามกฎหมายอย่างสิ้นเชิง [15]

เมื่อพิจารณานโยบายแห่งรัฐในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2560 - 2564 พบว่า กำหนดยุทธศาสตร์ในการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎร ให้ความสำคัญเน้นการสร้าง ความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้ให้กับจำนวนคนยากจนลดลงเพื่อการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมประกอบกับนโยบายของรัฐในบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 72 กำหนดให้รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากร น้ำ และพลังงาน รัฐพึงดำเนินการจัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึง และเป็นธรรม และมาตรา 73 กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มีมาตรการหรือกลไกที่ช่วยให้เกษตรกรประกอบเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพสูง มีความปลอดภัย โดยใช้ต้นทุนต่ำและสามารถแข่งขันในตลาดได้ และพึงช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากไร้ให้มีที่ทำกิน โดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่นใด แสดงให้เห็นว่า แนวนโยบายแห่งรัฐที่กำหนดให้ รัฐมีหน้าที่ต้องจัดหาที่ดินให้ประชาชน โดยเฉพาะประชาชนผู้ยากไร้ให้มีที่ดินทำกิน รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการปฏิรูปประเทศ ในแต่ละด้านตามที่กำหนดไว้มาตรา 258 ให้เกิดผลรัฐจำต้องจัดให้มีการกระจายการถือครอง

ที่ดินอย่างเป็นทางการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำรัฐควรจัดสรรที่ดินทำกินให้ประชาชน ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ก่อนรัฐจัดเป็นเขตพื้นที่ หวงห้ามเพื่อป้องกันมิให้บุคคลเหล่านี้ไปกระทำผิดในคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เมื่อรัฐมีภาระหน้าที่ดูแลประชาชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2560-2564 ที่กำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกมิติ โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน ของสิทธิพลเมืองและสิทธิชุมชน และความเป็นธรรมเป็นสำคัญความเท่าเทียมกันและความยุติธรรมรัฐควรจัดสรรที่ดินให้กับผู้ยากจนและผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส โดยไม่จำเป็นต้องถือครองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ แต่กระทำเพื่อรับรองสิทธิร่วมกันในการจัดการที่ดินของชุมชนในลักษณะแปลงรวม เพื่อป้องกันการเปลี่ยนมือไปอยู่ในการครอบครองของผู้มีใช้เกษตรกร โดยเน้นให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการ ได้แก่ กรมที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดินและกรมชลประทาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมบริหารจัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การรับรองสิทธิของประชาชนด้านความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2560 - 2564 ของสำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ที่จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 (พ.ศ. 2560 - 2580) [16] แผนหลักของการพัฒนาประเทศโดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนรวมถึงการปฏิรูปประเทศ เพื่อมุ่งสู่ความมั่งคั่ง มั่งคั่ง และยั่งยืนกำหนดยุทธศาสตร์ด้าน “การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” ย่อมแสดงให้เห็นว่าแผนพัฒนาฯ ได้เน้นสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้ให้กับจำนวนคนยากจนลดลง เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม เนื่องจากเห็นว่ามีความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรโดยเฉพาะการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มประชากรที่มีฐานะยากจน ยากไร้ หรือผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้และใช้เป็นแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย

บทสรุป

เมื่อพิจารณาสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้กระทำผิดประเภทคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในสถานะผู้ยากจน ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส และเพื่อมิให้มีความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม และสร้างเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม สรุปได้ดังนี้

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อการลดความเหลื่อมล้ำอย่างเป็นรูปธรรม และให้ผู้ยากจน ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสที่ตกเป็นผู้กระทำผิดสามารถเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68 จึงเห็นควรนำพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2558 หลักการปล่อยตัวชั่วคราวโดยนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) กับการปล่อยตัวชั่วคราวผู้กระทำผิดมาใช้คุมประพฤติกับผู้กระทำผิดคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับนำประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2559 สำหรับคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี อันเป็นอัตราโทษเมื่อศาลตัดสินคดีแล้ว และเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ศาลสามารถรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษได้ ซึ่งผู้กระทำผิดประเภทคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้ จึงไม่สมควรที่จะถูกคุมขังหรือถูกกักขัง ตราบใดคดีที่ถูกฟ้องศาลยังไม่ตัดสินคดีให้ที่สุด เพราะมีผู้กระทำผิดที่เป็นคดีอาชญากรรมร้ายแรงอันเป็นอันตรายต่อความสงบสุขของสังคมของประเทศไทย

การลดข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มบุคคลผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส และมีให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้กระทำความผิดอีก รัฐควรจัดให้มีการกระจายการถือครองที่ดินให้กับประชาชนผู้ยากจน ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดเมื่อรัฐจัดสรรที่ดินที่ให้กับชุมชนแล้ว ทำให้ประชาชนไม่มีความจำเป็นต้องบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เนื่องจากชาวบ้านได้รับการจัดสรรเพื่อการอยู่อาศัยและมีพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อการเลี้ยงชีพ และรัฐควรสร้างความรู้ให้กับชุมชนในการรักษาและดูแลพื้นที่ป่าตามสิทธิชุมชนที่เคยปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแล อนุรักษ์พื้นที่ป่า และเป็น การแก้ไขปัญหาเขตที่ดินทับซ้อนและ

แนวเขตพื้นที่ป่าที่ไม่ชัดเจนเพื่อเป็นการลดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐกับประชาชน ในฐานสิทธิพลเมืองและสิทธิชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2560 - 2564 ที่กำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกมิติ โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน และเพื่อเป็นไปตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2580) ที่มุ่งสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เน้นสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้ให้กับจำนวนคนยากจนลดลง เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- [1] ราชนิกิจจานุเบกษา. (2554). เล่มที่ 128 ตอนที่ 30 ก วันที่ 29 เมษายน 2554 หน้า 1.
- [2] สมชัย ฑีฆาอุตมารกร. (2562). คำพิพากษากฎีกา ตอนที่ 1. สำนักพิมพ์ เนติบัณฑิตยสภา.
- [3] กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. (2560). สถิติผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์. สืบค้น 26 มีนาคม 2563. จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/736136>
- [4] สถิติกรมป่าไม้. (2525). ข้อมูลสารสนเทศกรมป่าไม้. สืบค้น 26 มีนาคม 2563. จาก <http://forestinfo.forest.go.th/Content.aspx?id=9>
- [5] ชญานิศ ภาชีรัตน์, สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2562). กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการระงับข้อพิพาทในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญา. วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย, 11(3), 585.
- [6] วิชาญ เครือรัตน์. (2563). ความเสมอภาคทางสิทธิมนุษยชนกับสิทธิการได้รับค่าตอบแทนของผู้เสียหายใน คดีอาญา. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 7(7), 41.
- [7] ราชนิกิจจานุเบกษา. (2540). เล่มที่ 114 ตอนที่ 55 วันที่ 11 ตุลาคม 2540 หน้า 15.

- [8] ราชกิจจานุเบกษา. (2550). เล่มที่ 124 ตอนที่ 47 วันที่ 24 สิงหาคม 2550
หน้า 11.
- [9] ราชกิจจานุเบกษา. (2560). เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก วันที่ 6 เมษายน 2560
หน้า 17-18.
- [10] ราชกิจจานุเบกษา. (2558). เล่มที่ 132 ตอนที่ 127 ก วันที่ 30 ธันวาคม 2558
หน้า 1-2.
- [11] คู่มือการปฏิบัติงาน. (2558). พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2558 การใช้อุปกรณ์
อิเล็กทรอนิกส์สำหรับตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง ของบุคคล
ในการปล่อยชั่วคราว.
- [12] ราชกิจจานุเบกษา. (2559). เล่มที่ 133 ตอนที่ 31 ก วันที่ 7 เมษายน 2559
หน้า 3.
- [13] ประชาชาติธุรกิจ. (2561). กรม.อนุมัติแผนการบูรณาการเพื่อลดความ
เหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาคอขวด ยากจน. สืบค้น 26 มีนาคม 2563
จาก <https://www.prachachat.net/general/news-266568>
- [14] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักงาน
รัฐมนตรี. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12)
พ.ศ. 2560-2564.
- [15] ราชกิจจานุเบกษา. (2484). เล่มที่ 58 ตอน - หน้า 1417 วันที่
15 ตุลาคม 2484 หน้า 3.
- [16] ราชกิจจานุเบกษา. (2561). เล่มที่ 135 ตอน 82 ก วันที่ 13 ตุลาคม 2561
หน้า 5.

